

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
YIL 7, SAYI 15, GÜZ 2021

İlker GÜLDALİ

*Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi
Nevşehir/TÜRKİYE
ilkergul dali@gmail.com
ORCID *

**REFİK HALİT KARAY'IN "SARI
BAL" HİKÂYESİNİN TAHLİLİ**

ANALYSIS OF REFIK HALİT
KARAY' S "YELLOW HONEY"
STORY

Makale Türü: Araştırma Makalesi	Article Information: Research Article
Yükleme Tarihi: 17.06.2021	Received Date: 17.06.2021
Kabul Tarihi: 29.07.2021	Accepted Date: 29.07.2021
Yayımlanma Tarihi: 30.10.2021	Date Published: 30.10.2021

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Güldali, İlker, "Refik Halit Karay'ın "Sarı Bal" Hikâyesinin Tahlili", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Yıl 7, Sayı 15, Güz 2021, s. 326-338.

Güldali, İlker, "Analysis of Refik Halit Karay's "Yellow Honey" Story", *Hikmet-Journal of Academic Literature*, Year 7, Volume 15, Fall 2021, p. 326-338.

10.28981/hikmet.953724

Yüksek Lisans Öğrencisi İlker GÜLDALİ

Yüksek Lisans Öğrencisi

REFİK HALİT KARAY'IN "SARI BAL" HİKÂYESİNİN TAHLİLİ

ANALYSIS OF REFIK HALIT KARAY'S "YELLOW HONEY" STORY

ÖZ

Millî Edebiyat sanatçılarından Refik Halit Karay, Türk edebiyatında memleket hikâyeciliğini başlatan isimdir. Anadolu'ya sürgün olarak gönderilen sanatçı, bu süreçte Memleket Hikâyeleri'ni yazmıştır. Bu eserinde, Anadolu insanını ve toplumsal konuları işlediği hikâyeleri yer almaktadır. "Sarı Bal" adlı hikâyesi de bunlardan biridir. Yazar, bu hikâyesinde kasabadaki eğlence yaşamını ve görevini kötüye kullanan kaymakamın düştüğü hâli anlatmıştır. Bu makalede Refik Halit'in "Sarı Bal" adlı hikâyesi zihniyet, yapı ve tema bakımından tahlil edilecektir. Amacımız, daha önce yapılan çalışmalardaki tespit edilen eksiklikleri gidermek ve araştırmacılara kaynaklık etmektir.

Anahtar Kelimeler: Refik Halit Karay, Memleket Hikâyeleri, Sarı Bal, hikâye.

ABSTRACT

Refik Halit Karay, one of the National Literary Artists, is the name who initiated the hometown storytelling in Turkish Literature. The artist who was sent as a exile to Anatolia wrote Hometown Stories within that period. In this work of him, there are stories about Anatolian people and social issues. The story "Yellow Honey" is one of them. The author, in this story of him, told about entertainment life in the town an the situation of the district governor who abused his power. In this article, the "Yellow Honey" story of Refik Halit, will be analysed in terms of mindset, structure and theme. Our aim is to eliminate the deficiencies identified in previous studies and to be a resource for researchers.

Keywords: Refik Halit Karay, Hometown Stories, Yellow Honey, story.

Giriş

Refik Halit Karay (1888-1965), sanat yaşamına Fecr-i Âti’de başlar. Düşünce olarak olmasa da sade dili kullanması ve eserlerinde toplumsal konuları işlemesi yönüyle Millî Edebiyat hareketi içinde değerlendirilir. İnci Enginün de Refik Halit’in dil ve üslubu açısından “memleket edebiyatı” içinde yer alması gerektiğini söyler (Enginün, 2020: 414).

Hicivlerini “Kirpi” takma adıyla yazan Refik Halit, “II. Meşrutiyet ve Mütareke yıllarının en dikkate değer siyasî mizah yazarlarından” (Apaydın, 2011: 557) biridir. “İttihat ve Terakki Partisi mensuplarını hicveden yazıları yüzünden Mahmut Şevket Paşa’nın öldürülmesinden sonra Sinop’a sürülen (1913) Refik Halit, oradan Çorum, Ankara ve Bilecik’e gönderilir (1913-1918)” (Enginün, 2020: 109). Sanatçının muhalifliği, Mütareke sonrasında da devam eder. Kurtuluş Savaşı’nı başlatanların İttihatçı olduğunu düşünür (Apaydın, 2011: 558). Millî Mücadele’ye karşı muhalif bir tutum sergiler. Bu tavrını, yazılarına da taşır ve yurt dışına sürgün edilir. Yaşanan gelişmeler, onun edebî hayatı üzerinde olumlu bir etki bırakır. İlk sürgün yıllarında *Memleket Hikâyeleri*’ni (1919), ikinci sürgün yıllarında *Gurbet Hikâyeleri*’ni (1940) yazar.

“Hikâyeciliğe Batı edebiyatında Maupassant, Türk edebiyatında ise Halit Ziya ve Hüseyin Cahit’in mahallî karakter taşıyan eserlerinin tesiriyle” (Kahraman, 2015: 46) başlayan Refik Halit, gözlemlerinin ürünü olan *Memleket Hikâyeleri* adlı eseriyle Türk edebiyatında memleket hikâyeciliğini başlatır. Yazar, bu eserinde değişmeyen anlatım mekânını İstanbul’dan Anadolu’ya taşır, Anadolu insanını ve onların günlük yaşamını Türk edebiyatına yansıtır (Lekesiz, 2000: 20).

Refik Halit’in dili sade ve anlaşılır, anlatımı akıcıdır. Gözleme ve tasvire önem veren sanatçı, yaşadığı çevreye ve etrafındaki kişilere eserlerinde yer vermiştir. “Bir yandan gerçek olayları, zamanı ve eşyayı açıklıkla kullanırken diğer yandan hayal ettiği olayları, ortamı ve özellikleri güzel Türkçesiyle” (Gözaydın, 2015: 118) ifade etmiştir.

“Haziran içinde bile taşkın dere ayaklarının çamurlu, ıslak tuttuğu bu gölgeli yerlerde otlar bütün bir yaz mevsimi yeniden yeniye sürer, kızgın güneş, ağaçların tepelerinde meyveleri pişirirken, rutubetli toprakta birbiri arkasına yoncalar fışkırır, çayırklar kabarırdı. Suların serinliği, taze ot kokusu, gölgelik ve bereket içinde bahar bu bahçelerde ta kışa kadar uzanıp giderdi” (Karay, 2014: 38).

Cumhuriyet Dönemi’nde yayınladığı *Gurbet Hikâyeleri* (1940) de sanatçının gözlemlerinin ürünüdür. Söz gelimi, bu eserin içinde yer alan “Eskici” hikâyesinde, “kitaba adını veren gurbet duygusu ve vatan hasreti temasını abartısız bir gerçeklikle gözler önüne sermektedir” (Külahlıoğlu İslam, 2011: 345).

Refik Halit Karay’ın hikâyelerinde hicve yer vermesi de dikkate değerdir. *Memleket Hikâyeleri*’ndeki “öykülerinde Anadolu insanının yaşamına değindiği gibi özellikle de yönetime, yönetimde bulunanlara” (Göncü, 2015: 106) ve memurlara yönelik hicivlerine yer verir. Onun bu eserinde yer alan “Şeftali Bahçeleri” adlı hikâyesinde, çalışmayan ve Tahrirat Müdürünü de kendilerine benzeten memurlar için kullandığı şu sözler bu duruma örnektir:

“Bu keyif düşkünün memurlar suya sabuna dokunan işlere karışmadıklarından senelerce yerlerinde kalırlar, adeta kasabayı benimseyip evler yaptırırlar; havuzlar açtırıp kameriyeler kurdururlardı. Zaten ekserisi eski devrin hoş görmediği, mağduren gönderdiği kimselerdi” (Karay, 2014: 39).

O, başarılı hikâyeciliği ve tarzı ile Cumhuriyet Dönemi hikâyecilerinden Kemal Bilbaşar’ı da etkiler. *Cevizli Bahçe* (1941) adlı eserinde Refik Halit tarzında yazdığı hikâyelere yer veren Bilbaşar; esnafın, tüccarın ve memurun hayatını işler (Külahlıoğlu İslam, 2011: 358).

Refik Halit Karay’ın çalışmamıza konu olan ve *Memleket Hikâyeleri* adlı eserinde yer alan “Sarı Bal” hikâyesi, toplumsal meselenin ele alındığı bir metindir. Sanatçı, on bir sayfadan oluşan bu hikâyeyi 1916’da yazar. Ramazan Kılıçarslan, “Refik Halit Karay’ın Sarı Bal Adlı Hikâyesi Üzerine Bir Tahlil Denemesi” adlı makalesinde hikâyenin özetini verir ve kahramanlardan Sarı Bal ile Hilmi Ağa’ya değinir. Kılıçarslan çalışmasında kaymakam üzerinde pek durmazken komisere ise hiç değinmez. Dekoratif kişilerden imama, tahrirat müdürüne ve Tahmisoğlu Feyzi’ye yer verir fakat diğerlerini ele alamaz. Ayrıca bu makalede zihniyete, bakış açısına, olay örgüsüne ve zamanla ilgili bilgilere de yer verilmediği görülür. Hikâyede en çok tekrarlanan yüz kelime, gövde sıklığı bakımından çalışmanın sonundaki bir tabloda gösterilir. Neşe Kelkit, *Refik Halit Karay’ın Hikâyelerinde Yapı ve Tema* adlı yüksek lisans tezinde “Sarı Bal” adlı hikâyenin özetini verip başkahraman Sarı Bal’ı kısaca tanıtır. Hikâyenin kahramanlarından kaymakam, “bürokrat tipi” başlığı altında verilirken Hilmi Ağa ve komiser ile dekoratif kişilere değinilmez. Metnin zaman, mekân ve tema bakımından incelendiği; zihniyet ile dil ve üslup açısından incelenmediği görülür. Melike Urhan, *Refik Halit’in Memleket ve Gurbet Hikâyeleri’nin Tema İncelemesi* adlı yüksek lisans tezinde Sarı Bal hikâyesini, özeti verdikten sonra teması bakımından inceler. Türkan Kodal Gözütok, “Refik Halit’ten Cumhuriyet Dönemi Hikâyecilerine (1919-1940) Kasaba Olgusu” adlı makalesinde, “Sarı Bal” hikâyesini kasaba olgusu açısından inceler.

İncelenen bu çalışmalarda adı geçen hikâyenin tahlili ile ilgili eksiklikler olduğu ortadadır. Bu yazımızda Refik Halit’in “Sarı Bal” adlı hikâyesi zihniyet, yapı ve tema bakımından tahlil edilecektir. Amacımız, tespit ettiğimiz eksiklikleri gidermeye çalışmak ve hikâye üzerinde çalışacak olanlara kaynaklık etmektir.

Zihniyet

Refik Halit Karay, “Kirpi” takma adıyla yazdığı siyasi ve mizahi yazılarından dolayı muhalif olduğu İttihat ve Terakki yönetimini tedirgin etmiştir (Okay, e-makale: 480). Bunun sonucunda da Anadolu’ya sürgün edilmiştir. Sanatçı, sürgündeyken bozulan devlet düzenine kayıtsız kalmamış ve muhalif tutumunu hikâyelerine yansıtmıştır. Hikâyelerinde, yönetimdeki aksaklıkları ve bozulmaları memurlar üzerinden hicvetmiştir. Hikâye, toplumun içinde bulunduğu durumu da yansıtmaktadır. Kasaba halkının eğlenceye düşkünlüğü ve umursamazca yaşamı gözler önüne serilmiştir. Sanatçının hikâyesini oluşturmada döneminin sosyal ve siyasal yaşamından etkilendiğini söylemek mümkündür. Rejimle ilgili düşünceleri, idarî güçlerin tutumu, sosyal düzende gördüğü aksaklıklar sanatçının hikâyesini oluşturmada etkili olmuştur.

Refik Halit Karay’ın “Sarı Bal” adlı hikâyesini yazdığı yıl, Osmanlı Devleti’nin son dönemine denk gelmektedir. I. Dünya Savaşı’na katılmış olan Osmanlı’da devlet otoritesi zayıflamış, yöneticiler ve memurlar başına buyruk hareket etmeye başlamıştır. Sanatçı, olanlara sessiz kalmamış ve döneminde yaşanan olumsuzlukları hikâyelerine taşımıştır. “Sarı Bal” adlı hikâyede kaymakamın içine düştüğü hâl devlet otoritesinin zayıfladığının en güzel örneğidir (Enginün, 2020: 414).

Hikâyenin Özeti

Külahçızade Hilmi Ağa ile iki arkadaşı, bir gece içkiyi çok kaçıır ve kasabanın dışındaki mahallede oturan Sarı Bal’ın kapısına dayanır. Sarı Bal’ın evi, hovardalık etmeye gelenlerin uğrak yeridir. İçeridekiler, üç arkadaşına geç de olsa kapıyı açarlar ve gelenlerin kim olduğunu bilemediklerini söyleyerek gecikme için onlardan özür dilerler.

Misafirler içeri alındıktan sonra hemen içki meclisi kurulur. Sarı Bal ile iki kız, Hilmi Ağa ve arkadaşlarını eğlendirmek için oynamaya başlar. Türküler söylenir, içkiler içilir. Eğlence doruk noktasına ulaşır. Hilmi Ağa hem eğlenir hem de kaymakamın Sarı Bal’ın evine sık sık baskın yapıp içeride kim varsa onun hapse atılması konusundaki emrini düşünür. Fakat dışarıda kar fazla olduğu için baskın olmayacağı kanısına varır ve içkinin de etkisiyle iyice coşar.

O gece misafirlere içki sık getirilir. Bu durum, Hilmi Ağa ve arkadaşlarının dikkatini çeker ve onlar da gelen içkileri geri çevirirler. Fakat zaten sarhoş olan misafirler, meseleyi fazla uzatmayarak içmeye ve eğlenmeye devam ederler.

Sarı Bal, hem oynayıp misafirleri eğlendirir hem de fırsat buldukça yorganın altında yatmakta olan çocuklara bakar. Bu durum, Hilmi Ağa’nın dikkatini çeker. Ağa, Sarı Bal’ın analığının tuttuğunu söyleyerek onunla alay eder. Biraz sonra dışarıdan düdük sesleri duyulur. Eğlenceye dair ne varsa her şey durur. Hilmi Ağa, gelenlerin polisler olduğunu anlar ve onlardan korkmadığını göstermek için içeridekilere kapının açılmasını söyler.

Komiser, beraberindeki polislerle içeri girer. Sarı Bal'ı kırbaçlar. Her yer didik didik aranır. Yorganın altında yatanlar sorulur. Yorgan kaldırıldığında, altından iki çocuk ile herkesin tanıdığı biri çıkar. Bu tanıdık kişi, kasaba kaymakamıdır. Kaymakam, emri altındaki memurlara ve kasaba eşrafına rezil olur. Ertesi gün istifa eder. Saraydaki bir tanıdığına mektup yazarak kasaba halkını ve kasabayı şikâyet eder. Saraydaki tanıdığı ise kasabanın çok iyi bir yer olduğunu hatta Sarı Bal'ın namının kendilerine kadar ulaştığını söyler.

Olay Örgüsü

"Sarı Bal", bir olay hikâyesi örneğidir. Merak unsuru baştan sona kadar hep vardır. Hilmi Ağa ile iki arkadaşının Sarı Bal'ın kapısına dayanmasıyla başlamış olan olaylar, bu kadının etrafında ve evinde şekillenmiştir.

Hilmi Ağa ile arkadaşlarının kapıyı ısrarla çalmaları sonucu içeride bir telaş oluşmuş ve kapı geç açılmıştır. Böylelikle kapının neden geç açıldığına dair bir merak oluşturulmuş ve bu merak hikâyenin sonuna kadar saklı tutulmuştur. Yaşanan bu olay, hikâyenin ilk düğüm noktasıdır. Hikâye, gelenlerin içeriye girmeyi başarmasıyla birlikte gelişme sürecine girmiştir.

Eğlenmek için ortam hazırlanmış, saz ve oyun başlamış. Bir yandan türküler söylenmiş, diğer yandan misafirlere içki ikram edilmiştir. Bu kadar keyifli seyreden eğlence ortamı, okuyucunun zihninde her şeyin yolunda gitmeyeceği ve bir aksilik çıkacağı şüphesini oluşturmaktadır.

Sarı Bal'ın çok canlar yaktığının anlatılması hikâyedeki önemli düğüm noktalarından biridir. Şu sorularla okuyucuda yeni bir merak oluşturulmaya çalışılmıştır: Acaba Sarı Bal başka kimlerin felaketi olacak? Kim, onun yüzünden servetini ve şerefini kaybedecek? Başka kimler halka rezil olacak?

Kaymakamın geceleri devriye attığı hatta Sarı Bal'ın evinin etrafında yüzü sarılı dolaştığı bilgisi verilerek okuyucuda yeni bir merak oluşturulmuştur. Buradan hareketle okuyucunun zihninde, kaymakamın polise emir vermesine rağmen neden bu evin etrafında dolaştığına dair bir soru şekillenmiştir. Bu da hikâyenin gelişme bölümündeki önemli aşamalardan biridir.

Gelenlere sürekli içki ikram edilmiştir. Zaten sarhoş olarak Sarı Bal'ın evine gelen misafirlerin daha da sarhoş edilerek bir an önce gönderilmek istenmesi de ayrı bir merak unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sarı Bal'ın evine polisler tarafından baskın yapılması ve evin didik didik aranması sonucu, baştan beridir zihni kurcalayan sorular cevabını bulmuştur. Merak yerini sonuca bırakmıştır. Hilmi Ağa ve arkadaşları geldiğinde içeride oluşan telaşın, kapının geç açılmasının, gelen misafirlerin hiçbir şeyi fark etmeyecek şekilde sarhoş edilerek gönderilmek istenmesinin sebebi anlaşılmıştır. Bütün bunların sebebi, kaymakamın yorganın altında saklanıyor olmasıdır. Hikâyedeki merak unsuru kasaba kaymakamının yorganın altından çıkması, memurlarına ve kasaba eşrafına rezil olmasıyla son bulmuştur.

Hikâyenin sonuç bölümünde kaymakam istifa etmiştir. İstifa ile kalmayıp suçunu bastırmak için kasabayı kötölemiş ve kasaba halkını da saraya şikâyet etmiştir. Metnin sonunda yazar, görevini layıkıyla yapmayan ve kendi çıkarlarını her şeyin üstünde gören kişilerin içine düşeceği hâli göstererek okuyucuya ders vermek istemiştir.

Kişiler

Hikâyeye adını veren Sarı Bal başkahramandır. Herkesin arzuladığı ve tanıdığı bu kadın, kasaba dışındaki mahallede yaşayan bir çengidir. Metindeki olaylar, bu kadının etrafında şekillenmiştir. Yaşına rağmen etkileyici ve güzel bir kadın olan Sarı Bal, kasaba erkekleri tarafından arzu edilen biridir. Yazar, kasaba erkeklerinin hayallerini süsleyen bu kadının güzelliğini anlatmak ve kişide bıraktığı etkiyi hissettirmek için şehvet ihtiva eden sözlerle onu betimlemiştir.

“Çatık kaşları altında şurup gibi tatlı, rayıhalı zannolunan, insana öpmek, koklamak, içmek iştahı veren iri, mavi gözleri vardı. Bunlar, bir kaynak gibi, daima parlak ve nemli duruyordu. Zaten gözleriyle kaşı, bir de minimini, sivri bir sıra mermer beyazlığındaki dişin dizildiği iri ve kırmızı ağzı güzeldi; başka seçme hiçbir yeri yoktu. Yalnız bütün vücudunda, o iri, endamlı dökme kehribar vücudunda öyle bir sokulmak, sürtünmek, bir kedi gibi mırıldana mırıldana yaltaklıklar etmek istidadı göze çarpardı ki işte bu hâl, kasaba çapkınlarının uykularını kaçırır, akıllarını alırdı” (Karay, 2014: 72-73).

Bu betimlemelerden Sarı Bal’ın kişiler üzerinde nasıl bir etki bıraktığını anlamak mümkündür. Bu çengi kadının okuyucuya Sarı Bal olarak sunulması da dikkate değerdir. Bilindiği üzere bal; sevilen, değerli ve faydalı bir besindir. Onun bu sıfatları taşıyan bir besinin adıyla anılması da arzu edilmesine sebeptir.

“Sarı Bal kasabanın felaketi idi. Sık sık taşıp köprüleri götüren Deliçay, damları çökerten karayel, bağları soyan dolu kadar zararlıydı. Onun da götürdüğü çiftlikler, çökerttiği damlar, soyduğu bağlar vardı” (Karay, 2014: 73-75) cümlelerinden onun birçok kişinin ocağının sönmesine, servetinin tükenmesine sebep olduğu anlaşılmaktadır. Tahmisioğlu Feyzi tüm mal varlığını onun uğruna tüketmiştir. Bir mal müdürü, ona para yedirmek için kasada açık vermiş ve rezil olmuştur. Fakat Sarı Bal onda nasıl bir etki bıraktıysa tanıdıklarına hâlâ onu sormaya devam etmiştir. İmam dahi onun evinde baskına uğramış ve utanç verici bir duruma düşmüştür. Yani Sarı Bal, yerli halktan memur kesime kadar birçok erkeğin sonuna sebep olmuştur.

Refik Halit, Sarı Bal’ı insanın aklını alacak düzeyde bir kadın olarak tasvir etmiştir. “Sarı Bal bu alkışa mukabil tatlı, şımarık bir gülüşle ve o akıllar alan sokulganlığıyla geldi, Külahçioğlu’nun önünde biraz çalkandı; uzaklaştı; sonra yine gelip tersine diz çöktü” (Karay, 2014: 74). Buradan Sarı Bal’ın gelen

erkekleri etkileyerek kendine, daimî müşteri olarak bağlamak için bütün şehvetini ortaya koyduğu anlaşılmaktadır.

Sarı Bal, kasaba kaymakamının da dikkatini çekmiştir. Onu da etkisi altına almış olan bu kadın, kaymakamın istifa ederek kasabadan ayrılmasına sebep olmuştur. Nihayetinde kaymakam da mal müdürüyle imam gibi bu çenginin kurbanı olmuştur.

Sarı Bal’ın güzelliği ve şehveti o kadar ün yapmıştır ki ta saraya kadar onun adı ve namı gitmiştir. Kaymakam, istifa ettikten sonra saraydaki yakın bir dostuna kasabayı şikâyet eden bir mektup yazmıştır. Bu mektuba ise dostu, “Oradan ayrılmamalısınız; bolluk bir memleketmiş; yağının, peynirinin nefasetini söyleye söyleye bitiremiyorlar. Kasabaya has bir nevi Sarı Bal’ın methi ise ta buraya kulağımıza geldi!” (Karay, 2014: 79) cümleleriyle cevap vermiştir.

Külahçızade Hilmi Ağa, hikâyedeki yönlendirici kahramandır. O, iki arkadaşıyla içkiyi çok kaçırıp, karlı bir gecede Sarı Bal’ın kapısına dayanarak olayların başlamasına sebep olmuştur. Hilmi Ağa, zevk ve eğlence düşkünü biridir. Sarı Bal’ın müdavimleri arasında yer alan isimlerdendir. “Aralarında biri, hem çalışıyor, hem Külahçızade’nin gönlünü alacak, şüphesini giderecek sözler söylüyordu. Ne kadar zaman vardı ki gelmemişti. Artık Sarı Bal’ı unutmuştu” (Karay, 2014: 711). Hilmi Ağa’nın eğlenceye düşkün biri olduğu düşüncesini şu ifadeden de çıkarmak mümkündür: “Hilmi Ağa’dan keyifli delikanlı değil bu memlekette, vilayet içinde yoktu...” (Karay, 2014: 71).

Hikâyede, Sarı Bal’ın evine gelen misafirler “başları Laz başlıklı, arkaları Çerkez yamçılı, haddinden fazla iri, korkunç görünen üç kişiydi” (Karay, 2014: 70) şeklinde tasvir edilmiştir. Bunlardan biri de kasabanın namlı hovardası, mirasyedi Hilmi Ağa’dır.

Sarı Bal’ın evine varıp kapıya dayandığı zaman, içeridekiler geç davrandığı için kapıyı kırmaya kalkmış korkusuz bir kişidir. “Bir eve girmek ister de hiç önüne geçilir miydi?” (Karay, 2014: 70) ifadesinden de kasaba halkı üzerinde nasıl bir etki bıraktığı anlaşılmaktadır. Yine “Hilmi Ağa’dan başkası olsaydı kapıyı açmayabilirler, oynamamak, bir hastalık bahanesiyle eğlenceyi reddetmek isterlerdi. Lakin Külahçızade’yle buna imkân yoktu” (Karay, 2014: 78) cümlelerinden de onun karşı konulmaz ve kendisinden çekinilen biri olduğu anlaşılmaktadır.

Hilmi Ağa’nın korkusuz olmasında Yıldız Saray’ında onu kollayan bekçibaşı dayısının olması etkilidir. Sarı Bal’ın evine baskın olduğunda içeridekiler korkup, kapıyı açmak istemeyince “Açın be, gelsin!” diye bağırarak, gelen polislerden de korkmadığını açıkça göstermiştir.

Hilmi Ağa, uyanık ve şüpheli biridir. Zilzurna sarhoş olmasına rağmen kendilerine sürekli içki ikram edilmesinden şüphelenmiş ve arkadaşlarıyla birlikte gelen içkiyi reddetmiştir. Onun baskın olduğunda yorganın altında yatan üçüncü kişiyi ısrarla sormasından da patavatsız biri olduğu

anlaşılmaktadır. Merakından dayanamayıp yorgana tekme atması sonucu kaymakam ifşa olmuştur. Böylelikle o ve arkadaşlarının kapıya dayanmasıyla başlayan olay örgüsü yine onun etkisiyle nihayete ermiştir.

“Kocaman sakallı, upuzun boylu, yanık bir Çerkez” (Karay, 2014: 76) olarak tasvir edilen komiser, hikâyede karşıt güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Kasaba kaymakamının Sarı Bal’ın evine sık sık baskın yapılması yönündeki talimatını layıkıyla yerine getirmiş ve Hilmi Ağa’yla arkadaşlarının eğlence meclisine baskın yapmıştır. Kasabaya yeni gelmiş olan komiser, “Huysuz, aksi bir adamdı; kara, fırtınaya bakmaz, gece gündüz demez, kasabayı dolaşır, kahpelere, çapkınlara kırbaç atardı” (Karay, 2014: 76). Buradan, onun aynı zamanda acımasız biri olduğu da anlaşılmalıdır ki “elindeki kamçıyı Sarı Bal’ın sırtı üzerinde şaklattı” (Karay, 2014: 77) ifadesi de bu durumun başka bir göstergesidir. Çapkınlara kırbaç attığı belirtilen komiserin Hilmi Ağa ve arkadaşlarını kırbaçlamaması adam ayırdığını, hatırı sayılır kişilere dokunmadığını göstermektedir.

Komiserin Sarı Bal’ın evinde gerçekleşen eğlencelere hep müdahalede bulunduğu, bu çenginin işine taş koyduğu anlaşılmalıdır. Fakat komiser, kaymakamın orada olduğunu bilseydi görevini yine yerine getirecek miydi? Bu merak edilen ve cevapsız kalan bir sorudur.

Kaymakam, bu hikâyede alıcı kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. O, Sarı Bal’ın evine gitmeyi kasabalıya yasaklamıştır. Kasaba erkeklerinin ayağını bu evden keserek kendi rahat hareket etmek isteyen kaymakam, olayın yaşandığı gece kardan dolayı yol kapalı olduğu için kimsenin gelmeyeceğini ve hatta baskın olmayacağını düşünmüştür. Bunun sonucunda da gizlice Sarı Bal’ın evine gitmiştir. Bulduğu yerde devleti temsil eden kaymakam, görevini kötüye kullanmıştır. Devlet otoritesinin gücünü kullanarak halka baskı uygulamış ve kendisi bu baskıyı fırsata çevirmiştir.

Baskının olduğu gece, acizlikten ve rezil olma korkusundan yorganın altına saklanmış, yorganının kaldırılması sonucu ifşa olarak utanç verici duruma düşmüştür. O gece, aslında sadece kaymakamın nezdinde devrin iktidarı da rezil olmuştur. Yazar, onu bu duruma düşürerek devlet düzenindeki bozulmalara işaret etmiştir.

Kaymakam, yaptıklarından utanmayıp hem görevini yerine getiren komisere dik dik bakmış hem de saraydaki dostuna mektup yazarak kasabayı şikâyet etmiştir. “Durulur bir kasaba değil... İşret, zina, fisküfucur, ben tahammül edemedim” (Karay, 2014: 79) cümlesinden suçunu örtbas etmeye çalıştığı ve yüzsüz biri olduğu anlaşılmalıdır. Onun kendini himaye eden dostuna mektup yazmasından torpilli olduğunu ve saray tarafından korunduğunu çıkarmak mümkündür.

Hilmi Ağa’nın iki arkadaşı, Sarı Bal’ın evindeki kadınlar, elekçiler, saz çalan genç elekçi, Şehriban, Fadik, Tahmisioğlu Feyzi, mal müdürü, sofı imam, içki almaya giden elekçi oğlan, meyhaneci Ligor, Hilmi Ağa’nın Yıldız Sarayı’ndaki dayısı, sivil polis, diğer polisler, Sarı Bal’ın iki oğlu, Gebecinin

tüysüz oğlanı, kaymakamın saraydaki dostu hikâyedeki dekoratif unsur durumundaki kişilerdir.

Zaman

Refik Halit Karay’ın mizahi ve siyasi yazılarından dolayı endişelenen İttihat ve Terakki yönetimi onu Çorum’a (1916) sürgün etmiştir (Okay, e-makale: 480). Hikâyenin yazılma zamanı, 1916 yılı olup sanatçının Çorum’da bulunduğu döneme denk gelmektedir.

Hikâyede geçen “Kapının tunç tokmağı bu karlı gecenin, sesleri sağır eden durgunluğu, dolgunluğu içinde kof bir sada çıkardı” (Karay, 2014: 69) cümlesi zamanla ilgili sunulan bir ipucudur. Yine, “Lakin böyle kardan yolların örtüldüğü bir gecede koldan korku yoktu” (Karay, 2014: 74) ifadesinden de olayların gerçekleşme zamanının karlı bir kış gecesi olduğu anlaşılmaktadır. Sadece hikâyenin sonunda ise “Ertesi günü istifa eden kaymakam” (Karay, 2014: 79) ifadesi geçmektedir. Genele baktığımızda, olayların bir gecede gerçekleştiğini söylemek mümkündür.

Eserlerinde gözlemlerine yer veren sanatçının bu hikâyesinde anlattığı olayların metnin yazılma zamanını yansıttığı görülmektedir. Bunu, Hilmi Ağa’nın korkusuz biri olduğuna dair bilgi verilirken kullanılan “daylılarından biri de Yıldız’da bekçibaşı idi” (Karay, 2014: 76) ifadesinden anlamak mümkündür. “Yıldız”, bir dönem Osmanlı Devleti’nin yönetildiği yerlerden biri de olan Yıldız Sarayı’dır. Buradan, 1916’da yazılan hikâyenin yazılma zamanı ile olayların gerçekleşme zamanı arasında bir ilişkinin olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca kaymakam istifa etmiş ve “İstanbul’da kendisini himaye eden saraya mensup bir eski dostuna yazdığı mektupta” (Karay, 2014: 79) kasabayı şikâyet etmiştir. Yine, bu cümlede geçen “saray” sözcüğünden de olayların gerçekleşme zamanıyla hikâyenin yazılma zamanının örtüştüğü anlaşılmaktadır.

Mekân

Hikâyede Çorum’un bir kasabasındaki mahalle, açık mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu mahalle, Sarı Bal’ın evinin olduğu yerdir. “Burası kasabanın dışarısında, elekçilerin oturduğu alçak damlı, dar sokaklı, murdar, ışısız bir mahalle idi” (Karay 2014: 69). Civardaki eğlence düşkünleri sık sık buraya uğramaktadır.

Kasabadakilerin eğlenmek, hovardalık etmek için gittikleri Sarı Bal’ın evi ise kapalı mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ev, hikâyenin kilit noktasıdır ve sıradan bir mekân değildir. Burası, kasaba eşrafından memurlara hatta kaymakama kadar herkesin gitmek için can attığı ve birçok canın yandığı bir yerdir. Sarı Bal’ın evi hikâyedeki olayların şekillendiği, gelişme gösterdiği ve nihayetinde sonuçlandığı bir mekândır. Bu ev, çok ferah bir yer olmamasına rağmen özellikle Hilmi Ağa gibi eğlence düşkünleri tarafından rağbet görmüştür. Refik Halit, bu ilgiyi hissettirmek için mekânı ustalıkla tasvir etmiş ve böylece okuyucunun gözünde canlandırmaya çalışmıştır.

“İki basamaklı bir toprak merdivenden indiler. Odaya girmişlerdi. Burası, penceresi, nefesliğı olmayan çukur, basık, loş bir yerdi; ahıra benziyor ve ahır kadar kokuyordu. Dışarıdan yeni girince keskin ve ekşi bir yaşlık, gözleri sulandıran bir sirkeleşmiş hava insanı tıkıyor, değişmeye değişmeye çürümüş zannolunan zevksiz sıcak, fena bir yağ gibi çehreye yapışıyordu. Duvarda elekler, sepetler asılıydı; tavandan torbalar, soğan dizileri, ayva hevenkleri sarkıyordu” (Karay, 2014: 70).

Yazarın Sarı Bal’ın evine gelenleri sayıp dökmeden önce kullandığı ifade, evin ve odanın içinde bulunduğu durum hakkında bilgi vermektedir. “Acaba bu murdar yer odasına kimler misafir olmazdı?” (Karay, 2014: 74). Bu cümleyle de Sarı Bal’ın eviyle ilgili olumsuz bir hava oluşturulmaya çalışılmıştır.

Metindeki diğer kapalı mekân ise meyhaneci Ligor’un evidir. Sarı Bal’ın evinde biten içkilerin tedarik edildiği bu evle ilgili sadece bahçeli olduğuna dair bilgi verilmiştir.

Tema

Hikâyenin teması, bozulan devlet düzenidir. Sanatçı bunu, devletin kendisine verdiği imkânları şahsi çıkarları için kullanan ve başkalarına baskı uygulayan kaymakam üzerinden anlatmış, onun nazarında yönetimi hicvetmiştir. Kaymakam devlet otoritesini kullanarak Sarı Bal’ın evine gitmeyi yasaklamış ve bu yasağı fırsata çevirmiştir. Fakat hikâyenin sonunda, rezil bir duruma düşerek yaptıklarının bedelini ödemiştir.

“Birden tanıdılar... Evet, o idi, ta kendisi... Fakat hep kırmızı fesli, siyah setreli, vakarlı, azametli görmeye alıştıklarından derhal seçip çıkaramamışlardı. Kimse gözlerine inanamıyordu. Ne yapacaklardı? Nihayet memur ile amirini şu müşkül vaziyetten kurtarmak için halk birer birer dışarı çıktı” (Karay 2014: 78).

Dil ve Anlatım

“Sarı Bal”daki olaylar, gözlemci bakış açısıyla üçüncü kişi ağzından anlatılmıştır. Olaylar, kişiler ve mekân gerçekçi bir tutumla okuyucuya sunulmuştur. “Çenelerinin altından uçları sıkıca bağlı yemenilerle yüzleri örtülü birkaç kadın ortaya çekidüzen veriyorlar, ocağın ta yanına bir ayı postu, bir kebe seriyorlardı. Yarı karanlık içinde yüzleri fark olmuyordu; ihtiyar görünüyorlardı” (Karay, 2014: 71).

Yazar, ilk cümleden itibaren hikâyesinde tasvire yer vermiştir. “Kapının tunç tokmağı bu karlı gecenin durgunluğu, dolgunluğu içinde kof bir sada çıkardı” (Karay, 2014: 69). Refik Halit’in tasvirlerinde başarılı olduğunu hikâyeden yola çıkarak söylemek mümkündür. Fakat karşılaşılan bir duruma da burada değinmek yerinde olacaktır. Yazar, metinde Hilmi Ağa ve arkadaşlarını önce “Gelenler başları Laz başlıklı, arkaları Çerkez yamçılı, haddinden fazla iri, korkunç görünen üç kişiydi.” (Karay, 2014: 70) şeklinde tasvir etmiştir. Bir başka yerde geçen “Misafirlere kısa boylu zayıf, biri”

(Karay, 2014: 72) şeklindeki ifade ise yapılan ilk tasvire uymamaktadır. Gelenler üç kişi olduğuna ve onlar da "iri yarı kişiler" olarak sunulduğuna göre "kısa boylu, zayıf misafir" tasviri bir hata göstergesidir.

Refik Halit Karay, hikâyelerinde yerel ağza çok yer vermez. Çorum'da geçen bu hikâyede, yörenin ağız özellikleriyle ilgili Hilmi Ağa'nın konuşmasına yansıyan birkaç örnek vardır. "Kız açiver, bizik, ne duruyunuz!.." cümlesindeki "bizik" ve "ne duruyunuz" ifadeleri dikkat çekicidir. Yine Hilmi Ağa'nın sarf ettiği "abanın behe!" sözü de yerel ağzın hikâyeye yansımasıdır (Kılıçarslan, 2015: 180).

Hikâyede ikilemelere sıkça yer verilmiştir. "Acele acele", "değişmeye değişmeye", "manasız manasız", "alev alev", "sarara sarara", "mini mini", "mırıldana mırıldana", "fıkr fıkr", "sık sık", "ağır ağır", "birer birer", "ara sıra", "eğri büğrü", "dik dik", "söyleye söyleye" hikâyede geçen ikilemelerdir (Kılıçarslan, 2015: 180).

Metinde, günümüzde pek kullanılmayan kelimelere de yer verildiği görülmüştür (Kılıçarslan, 2015: 180). Bu kullanıma, "muttasıl", "ahar", "müstağni", "aksata", "istidat" ve "mütemadiyen" kelimeleri örnektir. Bahsi geçen birkaç kelime, hikâyenin dilinin sade ve anlaşılır olmasının önüne geçmemiştir. Refik Halit İstanbul Türkçesini başarılı bir şekilde kullanmıştır. Anlatım akıcı olup okuyucuyu sıkmamaktadır. Cümleler kısadır. Olaylar arasında bağlantı kurgusu sağlamdır.

Sonuç

"Sarı Bal" hikâyesinde sanatçı, Anadolu'da sürgün olarak bulunduğu dönemden bir kesit sunmuştur. Hikâye, toplumu ilgilendiren meselenin gerçekçi bir tutumla ele alınması, kişilerinin günlük hayatta karşılaşılabilecek tipler olması yönüyle o devrin tablosu niteliğindedir. Yazarın güçlü gözlem yeteneği bu hikâyesinde de kendini göstermiştir.

Hikâyenin kurgusu, başkahraman Sarı Bal etrafında yoğunlaşmıştır. Onun çok canlar yaktığı, son olarak kasaba kaymakamının da bu durumdan nasibini aldığı görülmüştür. Sarı Bal'ın evi ise herkesin gitmek için arzu ettiği bir mekân olarak okuyucuya sunulmuştur.

Yazar, sade ve anlaşılır bir dille yazdığı hikâyesinde devletin kendine verdiği yetkiyi kötüye kullanan kasaba kaymakamını, memurları, kasabanın imamını hicvetmiştir. Yazarın bu eleştirileri, devleti temsil eden kaymakamla memurların nezdinde hükûmete yöneliktir. Ayrıca tanıdıklarının yardımı ile işini yürüten ve polislerden dahi korkmayan Hilmi Ağa da Refik Halit'in eleştirilerinden nasibini almıştır. Hikâyenin sonunda ise kaymakam, zor duruma düşürülmüş ve hangi mevki ya da makamda olunursa olunsun, kişinin ahlaki değerlerinden ödün vermemesi gerektiği mesajı verilmiştir.

Kaynakça

- Apaydın, Mustafa. (2011), “Tanzimat’tan Günümüze Türk Mizahı ve Hicvi”, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı (1839-2000)*, (Editör: Ramazan Korkmaz), Grafiker Yayınları, Ankara, s. 545-574.
- Enginün, İnci. (2020), *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyet’e (1839-1923)*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Göncü, Müge. (2015), “Refik Halid Karay’ın İronist Tavrı”, *Türk Dili*, C CIX, S 763, s. 105-110.
- Gözaydın, Nevzat. (2015), “Refik Halid Karay’ın Eserlerinde Tasvir”, *Türk Dili*, C CIX, S 763, s. 118-126.
- Gündüz, Osman. (2011), “Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı”, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı (1839-2000)*, (Editör: Ramazan Korkmaz), Grafiker Yayınları, Ankara, s. 399-544.
- Kahraman, Âlim. (2015), *Modern Türk Hikâyesi*, Büyüyenay Yayınları, İstanbul.
- Karay, Refik Halid. (2014), *Memleket Hikâyeleri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- Kelkit, Neşe. (2013), *Refik Halit Karay’ın Hikâyelerinde Yapı ve Tema*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.
- Kılıçarslan, Ramazan. (2015), “Refik Halit Karay’ın Sarı Bal Adlı Hikâyesi Üzerine Bir Tahlil Denemesi”, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C 8, S 4, s. 175-186.
- Kodal Gözütok, Türkan. (2007), “Refik Halit’ten Cumhuriyet Dönemi Hikâyecilerine (1919-1940) Kasaba Olgusu”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C 4, S 2, s. 73-93.
- Külahlıoğlu İslam, Ayşenur. (2011), “Cumhuriyet Dönemi Türk Hikâyesi”, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı (1839-2000)*, (Editör: Ramazan Korkmaz), Grafiker Yayınları, Ankara, s. 341-378.
- Lekesiz, Ömer. (2000), “Öykücülüğümüzde Dönemler”, *Hece*, S 46/47, s. 17-25.
- Okay, Mehmet Orhan (e-makale), “Refik Halit Karay”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/karay-refik-halit> (Erişim Tarihi: 19.04.2021).
- Urhan, Melike. (2019), *Refik Halit’in Memleket ve Gurbet Hikâyeleri’nin Tema İncelemesi*, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan.